

Jämställd rörelse

genusperspektiv på aktivitetsparker

Sara Bauer, Alnarp 2014

Kandidatexamensarbete i Landskapsarkitektur (EX0649), 15 hp, vt 2014

SLU, Sveriges lantbruksuniversitet
Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och
växtproduktionsvetenskap
Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Jämställd rörelse - genusperspektiv på aktivitetsparker

Equal movement – a gender perspective on activity parks

Författare: Sara Bauer

Handledare: Helena Mellquist, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning, SLU Alnarp

Examinator: Gunilla Lindholm, Institutionen för Landskapsarkitektur, planering och förvaltning, SLU Alnarp

Omfattning: 15 hp

Nivå och fördjupning: G2E

Kurstitel: Kandidatexamensarbete i Landskapsarkitektur

Kurskod: EX0649

Ämne: Landskapsarkitektur

Program: Landskapsarkitektprogrammet

Utgivningsort: Alnarp

Utgivningsår: 2014

Elektronisk publicering: <http://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: genus, jämställdhet, fysisk planering, gestaltning, idrott, fysisk aktivitet

SLU, Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap

Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Sammandrag

Landskapsarkitektur påverkar den fysiska miljöns utseende och funktion och därmed hur människor lever sina liv. Den här uppsatsen har skrivits för att undersöka hur ett genusperspektiv kan användas inom landskapsarkitektur. Målet är att mer specifikt undersöka hur planering och gestaltning kan bidra till en jämställdhetsfrämjande aktivitetspark. Idén bakom uppsatsen kommer dels från mitt eget intresse för hur landskapsarkitektur kan användas som ett redskap för samhällsförändring. Dels kommer det från en specifik förfrågan från Fritidsförvaltningen i Landskrona som vill undersöka hur en skejtpark skulle kunna locka en bredare målgrupp. Idag är det främst killar som nyttjar skejtparkerna. Hur kan jag som landskapsarkitekt arbeta för att utveckla en jämställdhetsfrämjande aktivitetspark? Vad kan ett jämställdhetsarbete inom landskapsarkitekturens yrkesområden innebära? Lagar och policydokument styr både jämställdhets- och planeringsarbete, var kan en konstruktiv diskussion kring jämställdhet föras inom planeringen? Uppsatsen inleds med en beskrivning av genus och jämställdhetsarbete, från grundläggande begrepp och vidare till kopplingen med landskapsarkitektens yrkesområden i syfte att svara på den första av mina frågeställningar *"På vilket sätt kan planering och gestaltning innefatta ett genusperspektiv?"*. Aktuellt blir även idrottens roll i genusskapandet. Hur vi rör oss speglar vår identitet, i uppsatsen undersöks vilken påverkan idrotten har haft på genus och identitet samt på vilket sätt det kan utgöra en arena för jämställdhetsarbete. Det svarar på den andra frågeställningen *"Hur påverkas konstruktionen av kön genom fysisk aktivitet?"*. Vidare beskrivs ett referensobjekt som utgör exempel där de tre områdena landskapsarkitektur, genus och idrott strålar samman. Detta i syfte att svara på den tredje och sista frågeställningen *"Hur kan en aktivitetspark utvecklas med ett genusperspektiv?"*. Det dilemma som jämställdhetsarbetet tampas med, hur ojämställdhet kan belysas utan att samtidigt befästas, är återkommande genom uppsatsen. Uppsatsen visar att ett jämställdhetsmål bör kompletteras med genusperspektiv med fokus på processen som medel. Generellt sätt efterlyses ett underifrånperspektiv som sätter medborgaren med dess erfarenheter och kunskaper i fokus. Avslutningsvis förs en reflekterande diskussion kring hur verktyg och strategier som medborgardialog, intersektionalitet, representation och iteration kan användas för ett genusarbete inom landskapsarkitektur.

Abstract

Landscapearchitecture has an impact on how people live their lives in public spaces and is therefore a force in the development of societies. The built environment affects our way of moving and our possibilities to be physically active which is essential for a good health. This paper aims to uncover how a gender perspective could be included within the work of landscapearchitecture. The goal is to examine ways in how planning and design can be used in order to develop a gender equal activitypark. Therefore the paper focuses on three areas; gender, landscapearchitecture and sport. Initially the paper aims to answer the question "*In what way could planning and design include a gender perspective?*", by explaining where a constructive dialogue concerning gender equality could take place in the structures of planning. The second question asks "*How is the construction of gender being affected by physical activity?*" and discusses gender in relation to physical movement as well as how sport could be an arena for working with gender equality. The three areas of focus converg with the third question "*How could a gender equal activitypark be developed?*". Throughout the paper the dilemma of how gender equality can be discussed without further reinforcing gender differences is present. Generally the strategy that focuses on the process rather than the goal is an important factor as well as keeping a dialogue with citizens. Both are brought into focus as ways to implement a gender perspective in the profession of landscapearchitecture.

Innehållsförteckning

Sammandrag	
Abstract	
Innehållsförteckning	

Inledning.....	7
Bakgrund.....	7
Mål & syfte.....	7
Frågeställning.....	7
Metod & material	7
Disposition.....	8
Avgränsning.....	8
Litteraturstudie del 1.....	9
Genus.....	9
Begreppsförklaring.....	9
Genussystemet.....	9
Homogenisering	9
Intersektionalitet.....	10
Genus och fysisk planering.....	10
Lagar och styrdokument för fysisk planering.....	10
Lagar och styrdokument för jämställdhet.....	11
Mål och medel.....	11
Normkritisk landskapsarkitektur.....	12
Genus och gestaltning.....	13
Platsen.....	13
Rumslig maktfaktor.....	13
Iterativ process.....	14
Genus och fysisk aktivitet.....	15
Spontanidrott.....	15
Kroppen	15
Idrotten som genusregim.....	16
Liberal/radikal.....	16
Intersektionalitet och fysisk aktivitet	17
Referensstudie del 2.....	18
Rosens röda matta.....	18
Projektledaren skriver.....	18
Observation.....	19
Projektledaren berättar.....	20
Uppdraget del 3.....	22
Landskrona Betongpark.....	22
Metoddiskussion.....	24
Litteraturstudie.....	24
Referensobjekt.....	24
Uppdrag.....	24

Reflekterande diskussion	25
Fortsatta studier.....	28
Några avslutande ord.....	29
Referenser.....	30
Skriftliga källor.....	30
Muntliga källor.....	32

Inledning

Bakgrund

Den byggda miljön påverkar våra liv, inte minst hur vi rör oss och möjligheten till fysisk aktivitet. I tidigare samhällen var det vardagliga livet betydligt mer aktivt, idag för vi ett alltmer stillasittande liv. Fysisk aktivitet bidrar till att förhindra sjukdomar och allmän ohälsa och är livsviktigt för människan (Faskunger, 2007, sid. 6). När det kommer till att skapa förutsättningar för att grundläggande hälsofrämjande aktiviteter görs tillgängliga handlar det i grunden om demokrati och mänskliga rättigheter där allas lika värde ska tas hänsyn till. Majoriteten av de aktivitetsparker som byggs idag är dock främst riktade till killar som står för ungefär åttio procent av användningen av dessa ytor (Blomdahl, Elofsson, Åkesson, 2012, sid 20).

Programhandlingen Landskrona Betongpark ligger för upphandling och parken är planerad att börja byggas sommaren 2014. Förslaget innebär i nuläget en skejtpark, något som är mycket efterfrågat i staden. Forskning visar dock att användningen av skejtparker domineras av killar (Blomdahl, Elofsson, Åkesson, 2012, sid 20). Projektledningen önskar att parken ska utvecklas i syfte att möta fler målgrupper. Med utgångspunkten att killar skejtar mer än tjejer har de uttryckt att parken som den är planerad i nuläget riskerar att bli en plats framförallt för killar och vill därför undersöka hur det kan bli en plats även för tjejer. Till hösten är det tänkt att jag ska rita på ett sådant förslag. Genom denna uppsats hoppas jag kunna finna relevant kunskap kring hur landskapsarkitektur kan vara ett medel för att arbeta med jämställd fysisk aktivitet och därmed förbereda mig inför det kommande uppdraget.

Mål & syfte

Syftet är att bidra till förståelsen kring hur landskapsarkitekter kan arbeta med genusaspekter i offentlig miljö. Målet är att undersöka hur en jämställdhetsfrämjande aktivitetspark kan planeras och gestaltas.

Frågeställning

I arbetet besvaras följande frågeställningar:

- På vilket sätt kan planering och gestaltning innefatta ett genusperspektiv?
- Hur påverkas konstruktionen av kön genom fysisk aktivitet?
- Hur kan en aktivitetspark utvecklas med ett genusperspektiv?

Metod & material

Arbetet är uppdelat i tre delar. Den första delen redogör för grundläggande begrepp och förutsättningar kring hur genusaspekter kan hanteras inom landskapsarkitektens yrkesområden samt i samband med fysisk aktivitet. Den andra delen består av en referensstudie av aktivitetsytan ”Rosens röda matta” i Rosengård i Malmö. I den tredje delen ges en närmare beskrivning av det kommande uppdraget gällande Landskrona betongpark.

För att kunna besvara den första av mina frågeställningar krävs en redogörelse för bakgrunden kring begreppet genus. Det krävs även en redogörelse för bakgrunden kring planerings- och gestaltungsarbetet samt jämställdhetsarbetet och vilka lagar och dokument som styr dessa. I del 1 besvaras även den andra frågeställningen, där krävs en redogörelse för bakgrunden kring vad fysisk aktivitet innebär samt vilken roll den har i vårt samhälle idag. För sådana redogörelser har jag studerat litteratur som berör genus, genusperspektiv i fysisk planering och gestaltning samt genus i relation till fysisk aktivitet.

Den tredje frågeställningen diskuteras i både del 2 och del 3. I del 2 redovisas referensstudien som har genomförts genom observation på plats, under ett föreläsningstillfälle med projektledaren samt genom studie av litteratur. Detta i syfte att titta på hur arbetet med en redan genomförd aktivitetspark med målet att vara jämställd har realiserats. I del 3 ges en bakgrund till Landskrona betongpark samt en redovisning av ett samtal kring jämställdhet inom skejting.

Disposition

Arbetet inleds med en genomgång av relevanta begrepp och litteratur som besvarar den första av mina frågeställningar - På vilket sätt kan planering och gestaltning innefatta ett genusperspektiv? Därefter besvaras på samma sätt den andra frågeställningen - Hur påverkas konstruktionen av kön genom fysisk aktivitet?

Den andra delen och referensstudien inleds med en redogörelse för en studie av en artikel som projektledaren för ”Rosens röda matta” har skrivit. Därefter beskrivs observationsstudien och avslutningsvis följer en beskrivning av den föreläsning som hölls av projektledaren samt en medarbetare i projektet.

Den tredje delen inleds med en bakgrund till Landskrona betongpark, på det följer en redovisning av ett samtal kring genusperspektiv på skejtparker. Detta ligger till grund för diskussionen kring den sista och tredje frågeställningen - Hur kan en aktivitetspark utvecklas med ett genusperspektiv?

Avgränsning

Mina frågeställningar utgår från tre fokusområden: landskapsarkitektens yrkesområden, genus- och jämställdhetsarbete samt idrott och fysisk aktivitet. Avgränsningen har skett genom att fokusera uppsatsen till mötet mellan dessa fokusområden, dock har det krävts grundläggande bakgrundsinformation som förklarar begrepp och strukturer inom respektive område.

Tidsbegränsningen har inneburit att avgränsningar kring referensstudien och avsnittet som gäller Landskrona Betongpark varit nödvändiga. I båda fall hade intervjuer med fler brukare varit intressant. Angående referensstudien innebar tidsbegränsningen även en avgränsning av litteraturstudien. Det hade varit intressant att titta närmre på plandokument som beskriver arbetsprocessen för att få en bredare beskrivning samt en djupare förståelse för denna. Istället har jag använt mig av projektledarens sammanfattande text tillsammans med en föreläsning som gäller medborgardialog mer generellt.

Litteraturstudie del 1

Genus

Begreppsförklaring

Kärnan i genusbegreppet innebär att genus är något vi gör, inte något vi är. Föreställningar om vad som är manligt och kvinnligt är skapade av människan, det är inte från naturen givet. Kön är kopplat till den biologiska kroppen och har därför setts som ett mer fast begrepp än genus (Jalakas, Larsson, 2009, sid. 49-51). Historikern Yvonne Hirdman beskriver att genus började användas under 1980-talet då ordet könsroll förlorat i kraft. Könsroll användes till en början i liknande syfte som genus, men hade kommit att användas mer lättvindigt. Ordets innebörd skiljde sig inte längre mycket från det biologiska könet utan visade snarare en bild av könsroller som beroende av det biologiska könet. Begreppet genus ansågs behövas för komma bort från det dualistiska könsförhållandet och åter kunna diskutera den sociala konstruktionen av kön (Hirdman, 2003, sid.13).

Svender skriver om en av de främsta nutida genusforskarna, Butler, som kritiserar denna uppdelning mellan kön och genus. Hon menar att inte heller det biologiska könet nödvändigtvis är naturgivet utan en konstruktion skapad av sociala och historiska aspekter. En uppdelning mellan kön och genus kan därför anses vara orelevant (Butler, 2007 se Svender, 2012, sid. 33). I denna uppsats används dock begreppen utifrån uppfattningen om genus som det socialt konstruerade könet och kön som det biologiska könet.

Larsson diskuterar ytterligare en för uppsatsen relevant begreppslig uppdelning. Hon ställer genus mot jämställdhet där det senare anses vara ett mer målinriktat begrepp. Målsättningen ett jämställt samhälle utgår från föreställningen om att kvinnor och män även i framtiden är kategorier att räkna med. Genus å andra sidan kan beskrivas utgå från förhållandet mellan samhället och människokroppen. Begreppet tar hänsyn till att genusordningen är beroende av sitt sammanhang vilket öppnar upp för att frilägga befintliga normer (2006, s. 33).

Genussystemet

Genussystemet beskriver den arena där ojämställdhet skapas och befasts. Det innebär å ena sidan att män och kvinnor särskiljs, å andra sidan innebär det en över- och underordning där kvinnan underordnas mannen (Jalakas, Larsson, 2009, sid. 53). Inom genusystemet finns det genusregimer, genuskonstruktionen beror då på mer lokala strukturer, ett exempel på det är idrotten (Svender, 2012, sid. 18). Idrotten som genusregim utvecklas i avsnitt Genus och fysisk aktivitet.

Homogenisering

En grundläggande problematik i jämställdhetsarbetet (Young, 2002, s.217), är huruvida kvinnor kan/bör betraktas som en enskild grupp eller inte. Genom att undersöka kvinnors gemensamma egenskaper eller erfarenheter riskeras en normbildande och uteslutande situation. De förstärker skillnader mellan kvinnor och män vilket leder till homogeniserande kategoriseringar. Detta i sig bidrar till ett osynliggörande av de

hierarkier som finns mellan kvinnor som beror på exempelvis klasskillnader eller etnicitet. Men om gruppen kvinnor inte kan betraktas som ett socialt kollektiv kan inte heller arbetet för kvinnors rättigheter föras (Young, 2002, ss. 217-218). Detta dilemma, som landar i huruvida det är möjligt att ta hänsyn till könsskillnader utan att förstärka dikotomin kvinna och man, återkommer under uppsatsen.

Hall skriver om hur uppdelningen kvinnor och män kan kopplas till ett biologiskt synsätt som utgår från att beteenden är en konsekvens av en människas gener som i sin tur bestämmer skillnaderna mellan kvinnor och män. Ett sådant kategoriskt och begränsande synsätt leder till en dikotomi, gruppen män mot gruppen kvinnor. Dikotomi är polariserande och uteslutande, det skapar motsättningar och ser till skillnader snarare än till möjliga likheter (1996, sid. 14). Hall fortsätter och beskriver det omöjliga i att dela in mänskligheten i de två kategorierna man och kvinna då alla individer består av en mycket komplex sammansättning gener och hormoner som ger unika förutsättningar. Därmed visar hon också att inte heller det biologiska synsättet rättfärdigar en uppdelning i endast två kategorier, kvinnor och män (Hall, 1996, sid. 15). Ett queerperspektiv öppnar upp för möjligheter att gå emot denna socialt skapade, normativa dikotomi genom att erkänna människors olika genus- och sexuella identiteter. Det skapar en friare arena som erbjuder människor fler alternativ och möjligheter att leva sitt liv på (Jalakas, Larsson, 2009, sid. 44). (Läs mer om queerteori: Fanny Ambjörnsson, 2006 "*Vad är queer?*").

Intersektionalitet

Kritiken gällande homogeniserande kategoriseringar kan härröras från den antirasistiska feminismen. Icke-vita och lesbiska kritiserade vit feministisk teori för att vara eurocentrisk samt bygga på en heterosexuell norm (Young, 2002, ss. 217-218). Intersektionalitet är ett samlingsbegrepp för diskrimineringsgrunder som kön, klass och etnicitet och kan användas för att visa på kopplingen mellan olika maktstrukturer. Därmed kan olika sammanhang diskuteras utifrån dess specifika förutsättningar utan att begränsas av generaliseringar (de los Reyes, 2011, sid. 130).

Arbetet med jämställdhet handlar om att uppmärksamma könsnormer i samhället, att ifrågasätta varför vi agerar som vi gör. Young påpekar vikten av att feminismen som rörelse inte får stanna upp, den måste präglas av självreflektion och nyfikenhet och aldrig anses vara färdig. Den främsta uppgiften inom feminismen är enligt Young att visa hur kategorisering och agerande skapas i en samhällelig kontext (2002, sid. 221).

Genus och fysisk planering

Lagar och styrdokument för fysisk planering

Den lag som främst styr den fysiska planeringen i Sverige är Plan- och bygglagen (PBL) med översiktsplan och detaljplan som viktiga plandokument. Även de lagar och mål som styr transportplanering har betydelse. Förutom dessa sker idag en utveckling där kommuner samarbetar genom regionala tillväxt- och utvecklingsprogram, detta förekommer exempelvis i Skåne och i storstadsområden som Göteborg och Stockholm.

I PBL hänvisas jämställdhet till portalparagrafen som lyfter jämlikhet, då begreppet innefattar jämställdhet ska det därför tolkas som att planeringen även ska verka

jämställdhetsfrämjande (Riksdagen, 2014). Larsson beskriver hur detaljplanen anses vara den arena där jämställdhetsfrågor bör diskuteras. Då översiktsplanen är vägledande för frågor som hanteras i detaljplanen riskeras en låsning av möjligheterna att hantera jämställdhetsfrågor även på den mer detaljerade nivån (Larsson, 2006, sid. 36).

Inom transportpolitiken finns det ett mål som tar upp formuleringen jämställdhet. ”Samtidigt ska transportsystemet vara jämställt, det vill säga likvärdigt svara mot kvinnors respektive mäns transportbehov.” (Regeringen, 2014) Utöver detta har Boverket gett ut en rapport som syftar till att utveckla jämställdhetsarbetet inom fysisk planering, ”Hela samhället” kom ut 1996 och kompletterades 10 år senare med rapporten ”Jämna steg. Checklista för jämställdhet i fysisk planering.” (Boverket, 1996 och 2006).

Lagar och styrdokument för jämställdhet

Jämställdhetspolitiken styrs på såväl global som nationell nivå. FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna utgör den första internationella överenskommelsen. EU har formulerat direktiv och förordningar som styr Sveriges arbete med jämställdhet, ämnet diskuteras dock inte inom EU:s program för fysisk planering, European Spatial Development Perspective (ESDP). Den svenska jämställdhetslagen kom till 1980 och omfattar idag arbetsliv och högskolor (Jalakas, Larsson, 2007, sid. 35).

Tillsammans med lagen gäller även det politiska jämställdhetsmålet att ”kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina liv” (Regeringen, 2014), fyra delmål tydliggör vad målet handlar om. Delmålen berör kvinnors och mäns lika möjlighet till makt och inflytande i samhället, den ekonomiska jämställdheten, det obetalda arbetet inom hem- och omsorg samt mäns våld mot kvinnor (ibid).

Mål och medel

Länsstyrelsen i Stockholms län har tagit fram rapporten ”Bo Jämt. Om jämställdhet i fysisk planering”. Där beskrivs hur tydliga jämställdhetsmål sällan följs upp med riktlinjer om hur målen ska integreras i den kommunala fysiska planeringen (Länsstyrelsen i Stockholms län, 2008, sid. 9). Detta återkopplar till det inledande stycket i kapitel ”Genus” rörande begreppen jämställdhet och genus, mål och medel. Enligt Larsson krävs det alternativa begrepp till de som planerare utgår från idag. Hon menar att begreppet behov ofta används inom planeringen för att redogöra för skillnader mellan människor, inte minst mellan kvinnor och män. En sådan utgångspunkt riskerar att befästa skillnaderna snarare än ge utrymme för en alternativ framtid (2006, sid. 33). Men behov är inte statiska, förändringar i samhället kan leda till att behoven minskar eller till och med upphör.

Problematiken att lyfta kvinnofrågor utan att befästa den underordning som finns i samhället menar Larsson är möjlig att hantera genom att ersätta målinriktade begrepp med begrepp som fokuserar på processen och därmed öppnar upp för förändringar. Om vi skulle utgå från erfarenhetsbaserad kunskap istället för från behov kan det bli möjligt att komma åt de perspektiv som på grund av befintliga strukturer inte synliggörs idag (2006, sid. 33). Vardagsperspektivet, med medborgarna i fokus, lyfts av Larsson som verktyget för att nå den erfarenhetsbaserade kunskapen. Även i rapporten ”Bo jämt” diskuteras vardagsperspektivet som en viktig del i arbetet med jämställdhet i planering (Länsstyrelsen i Stockholms län, 2008, sid. 21). Kommunikativ planering beskriver

denna typ av planering där medborgarens erfarenheter utgör kunskapsbasen. Ett mer traditionellt sätt att arbeta på är med så kallad rationell planering. Det innebär att planeraren är den som sitter på kunskap som har samlats in genom olika metoder och medborgarna är osynliga, till skillnad mot den kommunikativa planeringen där medborgaren är central (ibid). Medborgarmedverkan ställer dock krav på att de planerare som ska ta del av medborgarnas kunskaper har kompetensen att faktiskt göra det. När det gäller att planera jämställt kvarstår frågan alltså i hur pass genusmedvetna de som arbetar i planeringsprocessen är.

Utöver medborgarmedverkan lyfter Jalakas och Larsson ytterligare två metoder för att arbeta med genusperspektiv i planering. Tidsgeografiska dagsprogram visar hur dygnets 24 timmar spenderas och att det består av mer än bara yrkesarbete, det vill säga att stor del av dygnet ägnas åt obetalt arbete som innebär hem- och omsorgsarbete. En genomtänkt planering som tar hänsyn till sysslor utöver yrkesarbete kan underlätta den vardagliga rörelsen. De menar även att konsuppledd statistik kan användas som kunskapsbas för att ge en bild av nuläget och tydliggöra underordningen. Viktigt är dock att inte se statistiken som oföränderlig fakta utan endast låta det visa på skillnader mellan kvinnor och män idag (2009, s. 86).

Normkritisk landskapsarkitektur

Jämställdhetsarbetet inom planeringen handlar inte främst om att själva planeringen ska vara jämställd utan snarare om att skapa förutsättningar för människor att leva på lika villkor (Jalakas, Larsson, 2007, sid. 42). Norrman skriver dock om hur verktyget representationer som är vanligt använt inom planeringsyrket riskerar att befästa gällande normer. Hon hänvisar till Hillier som kritiserar användandet av verktyget inom planeringsyrket. Planerare använder sig av representationer för att förmedla information om en plats, denna representation kan vara i form av kartor eller andra dokument vilket innebär att planeraren kontrollerar vår uppfattning av en plats. Representationer riktar mot definierade målgrupper, denna kategorisering innebär en reproduktion av desamma och därmed befästs den sociala strukturen (Hillier, 2007 i Norrman, 2009, sid. 38). Värnandet om allmänna intressen inom fysisk planering kan på samma sätt bekräfta normativt beteende. Denna inställning innebär alla människor behandlas lika oavsett ålder, etnicitet eller kön. Trots det goda syftet kan det bli problematiskt i praktiken, Jalakas och Larsson beskriver att det dels riskerar att leda till könsneutralitet som ofta innebär könsblindhet och därmed ett omedvetet förstärkande av underordningen. Dels riskerar det att skapa ett vi och dem-förhållande som sker genom att definiera dem som inte innefattas av det allmänna intresset, de med särskilda behov. Ofta är det barn, funktionshindrade, äldre, invandrare, kvinnor och de som blir kvar är medelålders vita män som då skapar en norm (2009, ss. 51-59).

Norrman beskriver vidare hur Hillier menar att verktyget representation kan utvecklas och därmed användas som en strategi för förändring. Med begreppet postrepresentation efterlyses ett mer reflekterande förhållningssätt bland landskapsarkitekter och belysande av relationella förhållanden. Planeringen bör sträva efter omprövande av gällande ordningar snarare än att vara lösningsorienterad. På så sätt skulle risken för att oflekterat förstärka samhällsnormer inom yrket kunna minska och bidra till förändring (Hillier, 2007 i Norrman, 2009, sid. 39).

Genus och gestaltning

Platsen

I boken *Speglingar av rum* drivs tesen att gestaltning och användning av en plats är beroende av köns- och genusaspekter då platser är skapade och nyttjas av människor, platserna speglar därför den sociala och politiska kontext människor befinner sig i (Friberg, T. (red.), 2005, sid. 10). Forsberg skriver om genderiserade rum, de handlingar som utförs i ett rum är en konsekvens av en könsmärkning av rummet. Genus och kön skapar tillsammans en erfarenhetsbas som lagras i kroppen, våra handlingar utgår från dessa erfarenheter och kan därför kallas genderiserade handlingar. Förväntningar på hur tjejer respektive killar ska bete sig återskapar könsspecifika beteenden vilka stärks genom våra försök att passa in (Forsberg, 2005, s.32). I gestaltungsarbeten är det viktigt att vara medveten om och problematisera dessa föreställningar. Design kan både påverka, skapa och förstärka uppfattningar om vad som är kvinnligt och manligt men därmed kan den också användas som ett verktyg för att ifrågasätta gällande normer (Fagerström, 2010, s. 92).

Genom att rita in typiska tjejaktiviteter på en aktivitetsyta riskeras alltså en förstärkning av könsnormerna, problematiken som gäller om det är möjligt att lyfta könsskillnader utan att befästa dem blir återigen aktuell. Ett exempel som talar för vikten att belysa könsspecifika beteenden, eller intressen, finns i Göteborg. Där målades en basketplan rosa för att visa på att det här är en plats även för tjejer. Detta ska ha inneburit att platsen nyttjades av tjejerna på ett mer självklart sätt och visar i så fall att strategin att belysa kvinnliga intressen kan bidra till ett mer jämställt användande av aktivitetsparker (Brodin, 2014). Frågan kan dock ställas hur länge en sådan strategi bör föras och hur det är möjligt att avgöra när den inte längre är nödvändig.

En annan viktig aspekt att ta hänsyn till i den faktiska utformningen av platsen är att anpassa efter olika typer av kroppar. Att utgå från en normativ kropp kan innebära fysiska hinder för resterande kroppar som gör platsen otillgänglig. Fler alternativ kan öppna upp användningsmöjligheter så att fler känner sig välkomna. Det handlar om att skapa förutsättningar för ett bredare handlingsutrymme, det är den faktiska användningen som kan resultera i en förändring av normativt beteendemönster (Krook, 2014).

Rumslig maktfaktor

Den byggda miljön befinner sig i ett socialt sammanhang genom att människor rör sig och agerar i den. Bebyggelsens strukturer påverkar, antingen genom att befästa eller luckra upp, sociala strukturer. Detta kan benämnas som rumslig maktfaktor (Olsson, Wikström, 2012, sid. 141-142). Den byggda miljön har betydelse för hur pass inkluderande och mångfaldig en stad är (Olsson, Wikström, 2012, sid.91). I bebyggelsen förekommer en mängd olika former som har skapats av människan. Precis som den byggda miljön har formerna ett samspel med dess sociala kontext. Fagerström beskriver hur design kan ses som en social produkt påverkad av ideologiska omständigheter och riskerar att tjäna dominerande grupper i samhället (Fagerström, 2010, sid. 24). De grupper som premieras i stadens utformning har också lättare att använda och därmed appropriera rum i staden. Filosofen Henri Lefebvre beskriver appropriation som en rumsskapande process. "Min park" är exempel på ett uttryck där någon har approprierat en plats (Henri Lefebvre, 1991 i Olsson, Wikström, 2012,

sid.141). I vissa fall, då enskilda grupper approprierar en plats, kan den som inte passar in i denna grupp känna sig ovälkommen och undvika platsen. På detta sätt minskar möjligheten till möten med den andre (Olsson, Wikström, 2012, sid. 141-142).

Den andre är ett begrepp som diskuteras inom såväl stadsutveckling som inom feminismen. Den andre kan beskrivas som den som är olik en själv (Olsson, Wikström, 2012, sid. 91), fenomenet uppstår då människor inte möts över sociala gränser. Det fysiska mötet anses spela en stor roll för förståelsen och intresset för den andre (ibid). Ytterligare ett sätt att prata om den andre är att prata om kvinnan. Begreppet menar Larsson kommer innefatta kvinnor så länge som kvinnors intresse bara blir en addition till det system som gäller idag, och så länge endast kvinnor förväntas förändra sitt beteende. Förändringarna måste gälla hela samhället, och kräver insatser från både kvinnor och män (Larsson, 2006, sid. 39). Om aktivitetsparker även i fortsättningen främst riktas till och approprieras av killar, och tjejer inte vågar sig dit, riskerar det att förstärka respektive kön som ett "den andre". Krook skriver att förändring sker genom konkreta handlingar och en alternativ användning av platser. Planeringen i sig skapar inte förändringen men kan underlätta för ett alternativt användningsmönster. Platser för fysisk aktivitet där olika sociala grupper kan inkluderas blir en plats där lika och olika möts och där acceptans och förståelse för den andre ökar (Krook, 2014).

Iterativ process

Explorativ innovation, eller iterativ innovation, innebär ett undersökande och omprövande i kreativa processer (Lilie, muntligen, 2014-04-20). Gemensamt med tidigare resonemang kring processinriktat jämställdhetsarbete inom planering innebär den iterativa processen att fokus inte ska ligga på målet. För att tydliggöra kan ett designexempel användas. Om designers i syftet att kunna sitta utgår från att skapa en stol har designprocessen låst sig vid målet stolen som form. I en iterativ process är utgångsläget snarare att skapa något som går att sitta på, det öppnar upp för alternativa lösningar som inte är lika målorienterade (ibid). I samband med ett stadsförnyelseprojekt i Rosengård i Malmö användes den iterativa processen. Miljöförvaltningen som ledde projektet har utvecklat en modell för fysisk stadsförnyelse i samverkan. Under projektet har information och kunskap kontinuerligt återförts genom samverkan med brukare och andra yrkesgrupper (Björnson, Eriksson, 2013, sid. 27). Även i mer konkreta gestaltungsuppdrag skulle detta kunna vara en strategi att använda sig av där fokus ligger på det som sker under processen snarare än på att formge en plats utifrån ett i förväg formulerat och fast mål. Det öppnar upp ett större antal möjligheter för hur det färdiga resultatet sedan blir.

Genus och fysisk aktivitet

Spontanidrott

En aktivitetspark är en plats som uppmuntrar till fysisk aktivitet för allmänheten, där finns inga begränsningar i öppettider eller i inträdesavgift och det är inte ordnat på så sätt att medlemskap i någon förening krävs. Det innebär att det är på eget initiativ som aktiviteten utförs, så kallad spontanidrott. Med spontanidrott menas här

...den idrott/motion som utförs på egen hand eller i grupp utan att någon organisatör eller instruktör/tränare/lärare anordnar/styr verksamheten. Utövarna själva organiserar, fastställer regler och genomför verksamheten.”
(Blomdahl, Elofsson, Åkesson, 2012, sid. 6)

Definitionen är formulerad i en rapport som undersöker nyttjandet av spontanidrottsplatser utifrån kön. Där presenteras siffror som visar att killar i åldrarna 7-19 år dominerar nyttjandet av de planlagda ytorna för spontanidrott utomhus. Undersökningen visar även att fotboll, skejtboard och näridrottsplatser utgör de arenor där skillnaderna mellan användningen av tjejer och killar är som störst och är även de arenor som kommunerna satsar på mest (Blomdahl, Elofsson, Åkesson, 2012, ss. 20-23).

Detta faktum, att spontanidrottsplatserna består av aktiviteter som främst möter killars intressen lyfts i rapporten som en anledning till att nyttjandet av spontanidrottsplatser är så skevt. Författarna anger ytterligare ett skäl som handlar om att spontanidrotten utgör en gemensam arena för killar och tjejer till skillnad mot organiserad lagidrott där tjejer och killar tävlar var för sig. De lyfter dels den underordning som innebär att tjejer anpassar sig efter den dominerande användargruppen killar, dels nämner de skillnaden i fysik, muskelmassa, som en bidragande orsak vilket innebär att tjejer och killar möts på olika kriterier. Trygghetsaspekten lyfts som ytterligare en bidragande orsak till att tjejer inte använder spontanidrottsplatserna, risken för sexuella övergrepp är större hos tjejer än hos killar och kan begränsa tjejers motivation till fysisk aktivitet utomhus på kvällar (Blomdahl, Elofsson, Åkesson, 2012, sid. 23). Det är alltså inte endast en fråga om utformning och vilka aktiviteter som förekommer i en aktivitetspark utan även om sociala strukturer i samhället. Det handlar om ett genusskapande kopplat till fysisk aktivitet i stort vilket betyder att dessa beteendemönster hos både killar och tjejer bör belysas.

Kroppen

Genusvetaren och landskapsarkitekten Anna Krook skriver om hur föreställningar kring kön finns laddade i våra kroppar. Dessa föreställningar kan leda till en ojämna maktfördelning då de påverkar hur vi rör oss och i vilken mån vi är fysiskt aktiva (Krook, 2014). Genustillhörighet skapas i samband med "...kroppslig träning och formande av kroppslig praxis" (Andersson, 2005, s. 74), då aktivitet och attribut stärker varandra. I killars fall handlar det om att de anses vara starka och bör träna, i tjejers fall handlar det om att de anses vara svaga och stillsamma. Detta, tillsammans med viljan att passa in i en samhällelig kontext, skapar och återskapar idéer om kvinnliga och manliga kroppar (ibid). Andersson beskriver en undersökning där studenter ombads att minnas sin skolgård. Ett flertal beskrev samma situation som handlade om förflyttning mellan skolbyggnader och beskriver hur tjejgrupper undvek att gå där ett killgäng i samma ålder befann sig. Trots att tjejer har en tidigare ingång i puberteten och i ung ålder ofta

är fysiskt större upplever sig tjejer som svagare (Andersson, 2005, s. 75). Detta innebär begränsningar i tjejers sätt att röra sig, även medvetenheten om den egna kroppen, som kan ses som en konsekvens av objektifieringen av tjejer, kan fungera som ett hinder för spontant agerande. (Läs mer om objektifiering: Martha Nussbaum, 2006 "Objectification") Att vara fysiskt aktiv är att ta plats i det offentliga rummet, det är i de konkreta handlingarna utförda av den egna kroppen som möjligheten att förändra samhällsstrukturer sitter. En handling som går utanför det förväntade utmanar de begränsningar som föreställningarna kring könsspecifikt beteende innebär (Krook, 2014).

Idrotten som genusregim

Den organiserade idrotten kan beskrivas som en traditionsorienterad rörelse, där förväntningar på beteenden skapar genderiserade handlingar. Ojämställdheten visar sig genom ett konstant dominerande av maskuliniteter över feminiteter, oavsett kön. Det maskulina kännetecknas av aggressivitet, styrka och tävlingsinriktning medan det feminina av samarbete, konsultation och medling. Kvinnor kopplas oftast till dessa feminina egenskaper medan män kopplas till de maskulina. Det ojämställda förhållandet visar sig åt båda håll där varken en kvinna eller en man kan gå emot de förväntade handlingarna utan att skapa uppmärksamhet (Shaw, 2007, ss.75-78).

Även Svender beskriver den organiserade idrotten som en viktig arena för skapandet av genus. Studier har visat på idrotten som upprätthållande av gällande normer kring kvinnokroppen och det kvinnliga respektive maskroppen och det manliga. Genom de samhälleliga kroppsidealerna sker en bekräftelse av mannen inom idrotten, den ideala maskroppen stämmer, till skillnad mot de kvinnokroppsliga idealen, överens med den ideala idrottskroppen som stark och muskulös. Detta ger tjejer och killar olika förutsättningar inom idrotten (2012, sid. 22). Vissa av de tjejer som idrottar kan dock identifiera sig med historiskt sett mer maskulina attribut, idrotten kan därför även vara en plats för förändring av könsnormer (Svender, 2012, sid. 23). Värt att lyfta är att endast ett anammande av motsvarande köns identitetsskapande beteende eller attribut inte i sig ger ett mer jämställt samhälle, men kan vara en del av de mer konkreta greppen för att bryta normativa beteenden.

Svender hänvisar till idrottsforskaren Eva Olofsson och beskriver hur idrottsrörelsen, genom att visa på kvinnors likhet respektive olikhet med män har satt kvinnor i relation till män (2012, sid. 25). Jämställdhetsprojekt inom idrotten kännetecknas av att utgå från tjejers behov där de anses behöva stärkas och synliggöras. Som nämnts i kapitel "Genus och fysisk planering" riskerar en sådan utgångspunkt att befästa snarare än att frigöra tjejer från befintliga normer. Specifika tjejgrupper riskerar att bidra till homogeniserande kategoriseringar där tjejers olika idrottsliga intressen inte belyses. Tjejer ses som en grupp med gemensamma förutsättningar och egenskaper (Svender, 2012, sid. 27).

Liberal/radikal

Hur genusfrågor kan hanteras inom sport och idrottande råder delade meningar. Hall skriver om två förhållningssätt, liberalt eller radikalt. Det liberala förhållningssättet går ut på att öppna upp för tjejers deltagande i den befintliga sportkulturen med målet att skapa lika förutsättningar för tjejer som för killar. Det finns dock en risk med att inkludera tjejer till en arena som redan är dominerad av killar då dessa befintliga

strukturer riskerar att inte synliggöras. Det radikala förhållningssättet tar fasta på detta och argumenterar istället för att skapa helt nya sportsammanhang med ett kvinnocentrerat perspektiv. Grupper för endast kvinnor och även för endast lesbiska skapar en sportarena som tar hänsyn till individerna inom gruppen kvinnor. Hall menar att det inom det liberala förhållningssättet finns tendenser till att behandla kvinnor som en homogen grupp utan att ta hänsyn till individuella skillnader (1996, sid. 91). Att å andra sidan dela upp killar och tjejer kan även det, som beskrivet ovan, leda till att grupperna killar respektive tjejer stärks och bidra till homogeniserande kategoriseringar.

Hall skriver om liberalt och radikalt som motsättningar. Ett annat sätt att se det är att det ena kan ge det andra, Krook skriver att det inom en inkluderande arbetsmetod kan krävas en definition av målgrupper. Att våga rikta satsningar kan vara mer effektivt än intentionen att planera för alla då det sällan resulterar i att alla faktiskt inkluderas. På så sätt kan en större variation åstadkommas där inte alla överallt men någonstans skulle kunna sig hemma. Krook vill bredda begreppet fysisk aktivitet från att traditionellt innebära träning och tävling till att omfatta ett större antal utebaserade aktiviteter. Hon nämner bland annat stadsodling, utomhusteater och pulkaåkning som exempel (Krook, 2014).

Intersektionalitet och fysisk aktivitet

Det är inte bara könsdiskursen som påverkar tillgången till fysisk aktivitet. Krook sammanfattar olika faktorer som kan ha påverkan i privilegierade och mindre privilegierade grupper. De som är mest fysiskt aktiva är vita män i medelklassen, de minst fysiskt aktiva är invandrarkvinnor med dålig ekonomi (Krook, 2014). Förutom kön påverkar även klass och etnicitet möjligheten till att vara fysiskt aktiv. Spontanidrottsplatser kräver inte medlemskap och för det mesta inte heller avgifter men ekonomiska faktorer kan ändå få konkreta konsekvenser gällande användningen. Krook skriver att dessa ytor ofta kräver dyr utrustning, finns inte möjlighet att köpa denna kan heller inte den fysiska aktiviteten utövas. Vi har olika sätt att förhålla oss till det byggda vilket påverkar hur vi använder staden och hur pass väl vi känner oss hemma i dess olika rum. Detta gäller även de platser som byggs för fysisk aktivitet. Stadens bebyggelse speglar sociala maktstrukturer och normer som innebär att den som inte premieras inte heller har möjlighet att ta plats på samma villkor (ibid).

Referensstudie del 2

Rosens röda matta

Projektledaren skriver

Rosens röda matta är en aktivitetsyta i stadsdelen Rosengård i Malmö. Sedan 2010 har Malmö stad arbetat med att integrera Rosengård med de mer centrala delarna i Malmö. Strategin har varit att utveckla målpunkter längs med Rosengårdsstråket, ett gång- och cykelstråk. Rosens röda matta utgör en av dessa målpunkter som ska bidra till att höja intresset för området (Björnson, 2013). Projektledaren för Rosens röda matta, Moa Björnson, skriver att ett uttalat mål var att arbeta med jämställda platser längs stråket. Med kunskap om det skeva nyttjandet av spontanidrottsplatser mellan tjejer och killar ansågs det viktigt att den nya ytan skulle bli en plats med en mer jämn fördelning av brukare. Under projektets gång har medborgardialog varit en viktig del, från valet av plats för aktivitetsytan till själva gestaltningen. 13 tjejer i åldrarna 16-19 involverades i planeringsprocessen och fick under en sommar arbeta med utformning av platsen. Idag innehåller aktivitetsytan bland annat ett dansgolv, en teaterscen och ett högtalarsystem med möjlighet att koppla in en egen musiker (ibid).

Illustration 1: Rosens röda matta. Bild: Anders Dahlbäck

När det kommer till att arbeta med delaktighetsprocesser och att planera jämställt menar Björnson att policydokument inte räcker till, det måste vara en del av hela planeringsprocessen. Medborgardialog handlar inte endast om delaktighet i utformning av platsen utan även om ett fortsatt engagemang i programverksamheten. Den brukargrupp som var involverad under planerings- och gestaltungsarbetet samarbetar nu med lokala och kommunala föreningar kring frågor som rör Rosens röda matta (2013).

Jämställdheten i en plats sitter inte i arkitekturen och byggs inte av betongfundament, utan kräver en medveten och kontinuerlig process även efter att den fysiska planeringen är klar. (Björnson, 2013)

Björnson diskuterar delaktighetsprocesser generellt och påpekar att de i sig inte är ett verktyg för att arbeta jämställt, utan väl planerade förberedelser riskeras en situation där de som hörs mest också syns mest. Det är heller inte helt lätt att hitta ett sådant engagemang som Rosens röda matta lyckades med, Björnson menar att engagemanget beror mycket på medborgarnas beröringsgrad. Ju mer konkret projektet är desto högre beröringsgrad och därmed möjlighet till en aktiv delaktighetsprocess. Faktorer som påverkar är närhet både geografiskt och tidsmässigt, om finansieringen är klar samt om projektet riktar sig till en specifik grupp (Björnson, 2013).

Observation

Platsbesök är en viktig arbetsuppgift i landskapsarkitektens yrke. Detta för att kunna skapa en känsla för en plats och få en bättre uppfattning om hur den används. Ostrukturerad observation är en metod som kan användas i detta syfte där målet är att skapa en helhetsbild och samla in så mycket information som möjligt (Davidsson, Patel, 2011, sid. 97) I ett sådant utforskande syfte tog jag mig till Rosens röda matta.

En 10 minuter lång cykeltur skiljer Triangeln, en av Malmös mer centrala delar från Rosens röda matta i Rosengård. Trots lördagseftermiddag och strålande sol var aktivitetsytan tom när jag kom dit. Jag satte mig ner i en stor betongtrappa och tittade ut över området, rakt fram låg scenen med en stor ljudanläggning. Till vänster fanns en klättervägg och ett antal chockrosa räcken, likadana som finns placerade längs med hela Rosengårdsstråket från Möllevångstorget hit till Rosens röda matta. Till höger om mig kommer plötsligt en ung tjej cyklandes, hon väljer "Äventyrscykelvägen" som ligger parallellt med det vanliga cykelstråket. Hon får sällskap av en till tjej och de båda cyklar fram och tillbaka en stund innan de försvinner vidare.

Under tiden har fyra lite äldre tjejer slagit sig ner på en bänk vid parken. Just som jag sitter och funderar på hur ljudanläggningen fungerar, det var ju tänkt att det skulle gå att spela sin egen musik, börjar reggaeton strömma ut från högtalarna. Jag går fram till de fyra tjejerna och frågar om det är de som spelar, det var det. "Det går att koppla upp sig via bluetooth" får jag förklarat. Jag fortsätter fråga hur ofta parken används och får reda på att den är väldigt populär på sommaren men när jag frågar vidare vilka som använder aktivitetsytan är det enligt tjejerna mest killar. "Känner ni därför att det är otryggt att komma hit?" Först får jag svaret ja, sedan tillägget "men killar drar ju också tjejer...".

Efter en stund tar sig tjejerna ner till scenen, två av dem sätter sig vid en bänk medan de två andra försiktigt dansar några dancehall-steg. Så kommer ett killgäng cyklandes, parkerar cyklarna uppe på scenen och plötsligt sitter alla fyra tjejer nedanför på bänken. De pratar en stund innan killarna cyklar iväg igen. Tjejerna sitter kvar på bänken ett tag innan de återupptar dansen.

Illustration 2: Dans på rosens röda matta. Foto: Sara Bauer

Illustration 3: Pausad dans. Foto: Sara Bauer

Projektledaren berättar

Under arbetet med Rosens röda matta var medborgardialog ett viktigt verktyg. På det temat föreläste Moa Björnson under årets Landskapsarkitekturdag på Alnarp. Björnson inleder med att visa på vad som hänt sedan 50-talet då det fanns helt andra förutsättningar att föra den representativa demokrati som vi fortfarande för. Då gick det en kulturarbetare på varje fem medborgare, idag har medborgarsiffran stigit till ett hundratal. Det är alltså svårare att få en dagsaktuell helhetsbild som stämmer med vad alla olika individer tycker. Björnson fortsätter med att beskriva samrådet, den arena som ska ge möjlighet för medborgarna att tycka till om olika planeringsprojekt. Generellt sett tillhör den röst som oftast hörs på samråden en föreningsaktiv, vit man i medelåldern med en negativ inställning till projektet. Så hur kan även andra röster höjas? Här menar Björnson att delaktighetsprocessen är nyckeln, underifrånperspektivet är centralt och hon nämner i förbifarten metoden iterativa processer. Hon lyfter även att det är viktigt att fundera kring vilka förväntningar delaktighetsprocesser skapar, en problematik som påverkar om dessa projekt blir lyckade eller inte (Björnson, muntligen, 2014-04-25).

En viktig faktaupplysning som lyfts av Björnson är att spontanidrottsplatser främst nyttjas av de som redan är föreningsaktiva, det vill säga killar. Syftet med Rosens röda matta var att inte skapa ännu en aktivitetsyta bestående av skejtingramper och fotbollsplaner. Efter att Björnson beskrivit samarbetet med brukargruppen som arbetade med Rosens röda matta kliver en av dem, Vlora Makolli, upp på scenen. Hon ställer sig själv, Vlora, mot "Göran". Björnson nämnde tidigare att "Göran" representerar de som vanligtvis sitter i beslutsfattande positioner, det vill säga en äldre vit man. Till exempel bestämmer han hur den aktivitetsyta som Vlora och hennes vänner kommer använda ska se ut. Makolli frågar "Hur ska jag, en ung tjej i en förort till Malmö, kunna bli hörd?"

Med argumentet att det faktiskt inte är ”Göran som kommer sjunga på scenen” tydliggör hon vikten av samarbetet med de framtida brukarna. Makolli hävdar att det är viktigt att låta tjejer komma fram för att möjliggöra framtida samarbete med killar och avslutar med att ”man måste exkludera för att kunna inkludera” (Makolli, muntligen, 2014-04-25).

Efter föreläsningen besvarades frågor från publiken. På frågan hur killar och tjejer vill bli bemötta av tjänstemän svarar Makolli att det bästa är att få kontakt med en eller några som sedan agerar som ett ansikte utåt och för kontakten med övriga ungdomar i området. En annan fråga gällde huruvida det finns statistik på vilka som använder Rosens röda matta. Svaret kommer från Björnson som säger att det hittills har utförts en undersökning som visar på aktivitetsytan i relation till motsvarande platser i Malmö där Rosens röda matta har visat ett mer jämställt nyttjande. Björnson tillägger att fler undersökningar kommer att genomföras specifikt på platsen. Jag ställer frågan om de ser en risk i att befästa könsroller genom att planera en aktivitetsyta av och för tjejer. Svaret från Björnson blir att deras sätt att jobba på inte är det enda sättet, men vi lever i ett samhälle där ojämställdhet är realitet och deras är endast ett sätt hantera situationen.

Björnson avslutar med att poängtera att, som landskapsarkitekter och planerare gärna uttrycker sig, planera för alla inte automatiskt innebär att det planeras för alla, idag sker planeringen genom att de som hörs och syns mest också är de som blir representerade (Björnson, muntligen, 2014-04-25).

Illustration 4: Moa Björnson och Vlora Makolli föreläser på Landskapsarkitekturdagen, Alnarp. Foto: Sara Bauer

Uppdraget del 3

Landskrona Betongpark

I Landskrona finns en stark skejtkultur. Skejthuset Huset var den främsta platsen för skejtarna fram tills 2005 då Huset revs, sedan dess har turerna kring huruvida det ska byggas en ny skejtpark varit många. Efter ett antal temporära satsningar har beslutet om en ny betongpark nu gått igenom. Projektet drivs av Fritids- och kulturförvaltningen i Landskrona och gestaltning och projektering utförs av designbyrån Pivotech. Till deras hjälp har de en referensgrupp bestående av 8 killar i åldrarna 16-40. Trots efterlysningar efter tjejer fanns det ingen som anmälde sitt intresse.

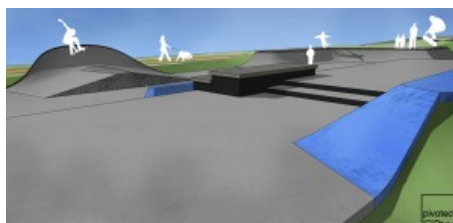
Parken ska byggas vid området som kallas Halvmånen söder om stadskärnan. Området sträcker sig längs med havet och är redan idag ett välanvänt motionstråk. Utöver betongparken planeras även andra aktiviteter som utegym och lite längre in i framtiden beachvolleyplaner och en parkouranläggning. Betongparken kommer med andra ord utgöra en del av en framtida aktivitetspark. Nedan presenteras tre visionsbilder som visar hur betongparken är tänkt att se ut. Upphöjningen i terrängen som syns i illustration 5 fungerar som bullerskydd och ger samtidigt en variationsrik skejtramp. En gång- och cykelväg leder nära förbi vilket skulle kunna bidra till att betongparken får ett tydligt sammanhang med resten av området istället för att ligga på en mer avskild plats. Blå har använts som accentfärg, ett intressant val på en plats som redan riskerar att bli killdominerad. Kring detta för jag ett resonemang i det kommande avsnittet Reflekterande diskussion.

Illustration 5: Visionsbild över betongparken. Bild: Pivotech

Illustration 6: Visionsbild över betongparken. Bild: Pivotech

Illustration 7: Visionsbild över betongparken. Bild: Pivotech

Till skillnad mot projektet med Rosens röda matta byggs inte Betongparken med ett genusperspektiv. Mitt uppdrag kommer i ett skede där gestaltning, projektering och förmodligen även själva byggandet av parken är genomförd. Det innebär vissa givna

förutsättningar att utgå från. Den mest avgörande förutsättningen är att platsens huvudfunktion är bestämd, det ska bli en skejtpark. Skejting är som tidigare nämnt en av de mest killdominerade arenorna inom spontanidrottssammanhang (se avsnitt Genus och fysisk aktivitet).

Melanie Mohlkert har befunnit sig i skejtkulturen i cirka 10 år. Under ett telefonsamtal diskuterar vi problematiken som innebär att många tjejer inte känner sig välkomna eller accepterade inom skejtingen. Generellt sätt ifrågasätter hon att fokus läggs för mycket på just tjejer och menar att det visar på en attityd som innebär att tjejer också kan. Men tjejer kan, punkt. När vi diskuterar vilka metoder som kan användas för att tillgängliggöra skejting för tjejer tror hon på att anordna nybörjargrupper där alla är välkomna. Lite extra fokus kan läggas på att få dit tjejer, snarare än helt avskilda tider specifikt för tjejskating. Mohlkert nämner även att tjejer som leder dessa grupper kunde vara inspirerande och fungera som förebilder. Hon tror inte att för mycket energi ska läggas på exempelvis färger, speciellt en rosa skejtramp tror hon förmodligen mest skulle förstärka könsskillnader i negativ bemärkelse. När jag berättar om den rosa basketplanen i Göteborg lägger hon till att sådana metoder kanske krävs för att det tillslut inte ska behövas (Mohlkert, muntligen, 2014-05-14).

Metoddiskussion

Litteraturstudie

Inom planering finns en hel del litteratur som rör genusperspektiv och jämställdhet. När det gäller genus och gestaltning är utbudet något mindre, jag har därför gjort ett urval av begrepp från olika sammanhang som jag ansett varit relevanta för uppsatsen. Genus och organiserad idrott är ett stort forskningsområde varifrån jag har kunnat hämta en del information, dock inriktar sig uppsatsen på en mer spontan idrott och jag har därför även tittat på litteratur som tar upp generella teorier kring rörelse i ett genussammanhang.

Referensobjekt

Undersökningen av referensobjektet skedde genom tre metoder, en litteraturstudie, ett observationstillfälle samt genom en föreläsning. Det hade varit intressant att titta på dokument som beskriver hela planeringsprocessen, dels för att skaffa mig en mer grundläggande förståelse för arbetsgången, dels för att få med fler röster än bara projektledarens. Jag valde att arbeta med Moa Björnsons text då jag ansåg att den sammanfattade processen på ett för uppsatsen relevant sätt.

För att ge en bredare bild av hur Rosens röda matta används hade det varit värdefullt med ett flertal observationstillfällen under en längre period. Det fanns dock inte tidsutrymme för en sådan omfattande undersökning. Besöket var intressant då det gav mig en känsla för platsen och dess omgivning samt tillfälle att prata med brukare på plats. Den information som framkom bör även diskuteras. En brukare uttryckte att ytan mest används av killar, här måste jag vara medveten om att min definition på användning kan skilja sig från brukarens. Jag anser till exempel att de tjejer som cyklade längs med äventyrscykelvägen använder platsen, medan det kan vara så att den tillfrågade brukaren utgår från den typ av användning som hon själv utför och därför endast talade om det. Hennes upplevelse är dock inte mindre relevant för det.

Jag hade gärna haft möjlighet att genomföra en intervju med Moa Björnson och därmed kunnat få information mer specifikt relevant för uppsatsen. På grund av tidsbrist var det inte möjligt, tursamt nog inföll föreläsningen på Alnarp under samma period som uppsatsen skrevs.

Uppdrag

Avsnittet om uppdraget är främst en bakgrundsbeskrivning och återkoppling till Landskrona betongpark. Det hade varit intressant att prata med fler skejtare för att få ett bredare perspektiv på möjligheter att inkludera och öppna upp för tjejer. Mohlkerts inslag var dock värdefullt då det ger en bild av hur dessa frågor kan diskuteras bland de som befinner sig i skejtkulturen. Det hade även varit värdefullt att prata med eventuella framtida brukare av just betongparken i Landskrona för att få en bild av vad de önskar och hoppas på kring platsen.

Reflekterande diskussion

Under uppsatsen nämns ett flertal gånger (Larsson, Björnson samt rapporten ”Bo jämt”) medborgardialog som ett möjligt verktyg att hantera dilemmat inom jämställdhetsarbetet. Medborgardialog är i sig ett brett ämne med många intressanta aspekter som på grund av avgränsning endast har nämnts i uppsatsen. Ett exempel som jag har uppmärksammat är det faktum att involvering och engagemang ofta leder till förväntningar. Infrias inte dessa riskeras ett större missnöje än om engagemanget aldrig hade uppmuntrats. Med det inte menat att medborgardialog inte kan vara ett framgångsrikt verktyg, men en medvetenhet om och försök att hantera eventuella risker är viktigt. Björnson nämner ett antal faktorer som har betydelse för att få igång ett engagemang (se avsnitt Rosens röda matta), jag tänker att dessa faktorer även har betydelse för hur lyckad själva delaktighetsprocessen blir. Exempelvis kan en osäker finansiering innebära att de idéer och tankar som kommit fram i en medborgardialog i slutändan inte kan genomföras. Ytterligare en intressant faktor att diskutera bland de Björnson, och även Krook, nämner är den som innebär att projektet bör rikta sig till en specifik målgrupp. Denna ambition kan i sig upplevas som homogeniserande, men öppnar också upp för möjligheten att belysa de olika individerna inom den definierade målgruppen.

Planerarens roll i delaktighetsprocessen innebär ett subjektivt tolkande av den information medborgarna förmedlar, planerarens kompetens kring genus- och jämställdhetsfrågor blir här avgörande. Med en mer kommunikativ planering ställs det krav på planerarens förmåga att sammanställa de synpunkter som kommer upp. Det handlar om att kunna höra vad som sägs, inte vad som traditionellt har sagts och kan kräva ett aktivt sökande efter de som inte självmant kommer till samråd eller alternativa mötesformer. Här spelar arbetsstrukturen för planeraren roll, det kommunala arbetet beror exempelvis mycket på politiska strukturer. Beslutsfattarna ser främst till sin mandatperiod, fyra år, medan planerare arbetar med mycket längre perspektiv. Skillnaden i kort- och långsiktigt perspektiv får betydelse när beslut ska tas och påverkar möjligheterna planeraren har att arbeta med exempelvis medborgardialog. Tidsperspektivet kan bli avgörande för om en planerare upplever sig ha möjlighet att aktivt söka efter de röster som traditionellt sett inte hörs.

Det representativa verktyget har som visat betydelse för hur planerare arbetar med sociala grupper. Genom tendensen att definiera de grupper som inte faller in under normen riskerar representationer att stärka grupperna, osynliggöra skillnader inom dem och därmed förstärka befintliga normer. Utgångspunkten för en planerare bör vara människorna som ska vistas i de miljöer som planeras, men det kan vara värt att ifrågasätta den bild som planerare anser sig ha kring vilka det är de representerar och även hur den bilden skapas. Verktyget postrepresentation kan bidra till ett sådant reflekterande arbete och kopplas till iterativ process. Ett aktivt återinförande av kunskap kan leda till en mer öppen

och processfokuserad planering. Även intersektionalitet kan bidra till nya perspektiv. Planerare arbetar mycket med platsens kontext, frågor som var platsen ligger, hur den har använts tidigare och vilka som använder den är vanligt förekommande. Men det är i den senaste frågan, vilka som använder platsen, som samhällsgrupper kategoriseras och definieras. Med ett intersektionellt perspektiv skulle brukarna på en plats kunna beskrivas utifrån platsens unika sociala sammanhang och maktstrukturer.

Inom planeringen finns det möjligheter att föra in ett genusperspektiv och delvis komma runt paradoxen inom jämställdhetsarbetet. När det gäller både gestaltning och fysisk aktivitet landar frågan oftare i hur kan jämställdhet skapas. Ska platsen i sig vara jämställdhetsfrämjande eller kan den bidra till jämställdhetsarbetet i stort genom att riktas specifikt mot tjejer? Det senare utgör Rosens röda matta exempel på, en aktivitetspark som planerats av och för tjejer. Både det liberala och radikala förhållningssättet innebär ett mer eller mindre särskiljande på tjejer och killar, antingen det handlar om att tjejer bör inkluderas i befintliga sportsliga strukturer eller om det krävs specifika platser/sammanhang endast för tjejer. Genusperspektivet verkar vara svårare att applicera när det gäller så konkreta frågor och ställer det paradoxala jämställdhetsarbetet på sin spets. När det kommer till jämställdhet och faktisk gestaltning/utövande av aktiviteter diskuteras tjejer som grupp och fokus ligger på vad tjejer behöver eller tycker om att göra. Det sänder signaler om att tjejer är annorlunda, om att tjejer behöver inkluderas medan killarna, normen, är osynliga. Det innebär då även en homogenisering av gruppen killar där skillnader mellan killar inte synliggörs. Ovan nämner jag dock att en målgruppsinriktad satsning kan underlätta hänsynstagande till skillnader inom grupperna. Här blir det relevant att diskutera definitionen av själva målgruppen och undersöka vilka kategoriseringar som kan vara relevanta utöver, eller istället för, de som traditionellt används.

En aspekt som rör själva gestaltningen är färgval. Om färgen rosa kan användas i syfte att öka tjejers användning av en plats så kan det diskuteras vad färgen blå symboliserar. Små barn får tidigt lära sig att rosa är en tjejfärg och blå är en killfärg, dessa könskodningar kan sitta kvar i äldre åldrar om än inte lika konkret. Visionsbilderna över betongparken visar att färgen blå används som en accentfärg. Det kan vara värt att diskutera vad färgvalet blå skulle kunna innebära på en plats som redan riskerar att bli killdominerad. Kanske skulle en mer könsneutral färg ge ett välkomnade intryck till alla de som vill ta plats på Betongparken. Mohlkert lyfter att färg över huvudtaget inte är särskilt vanligt inslag i skejtrampen, där är det istället den gråa betongen som är framträdande. Men som Björnson uttrycker det sitter inte jämställdheten i arkitekturen eller byggs av betongfundament. Om fokus ska ligga på att tillgängliggöra själva aktiviteten krävs en medvetenhet hos de som ska befinna sig på platsen efter att den har byggts. Då rör det sig om mer organisatoriska lösningar som exempelvis att anordna specifika tjejgrupper eller nybörjargrupper. Det innebär dock att den spontana karaktären på aktiviteten försvinner.

Det finns inget självklart svar på hur en jämställdhetsfrämjande aktivitetspark skulle kunna utvecklas. Inte heller på hur Landskrona betongpark kan utvecklas

med ett genusperspektiv. Jag skulle kunna inspireras av Rosens röda matta och med ett mer radikalt förhållningsätt se till möjligheterna att planera in aktiviteter som lockar just tjejer. Jag skulle också kunna utgå från skejting som aktivitet och med ett liberalt förhållningssätt se till möjligheterna att inkludera tjejer i skejtingen. Oavsett vilket av dessa förhållningssätt jag skulle arbeta med ligger fokus på tjejerna, jag måste därför förhålla mig till frågan huruvida jämställdhet kan uppnås med särbehandling som medel. Om inte kräver det andra grepp som exempelvis ett intersektionellt perspektiv skulle kunna bidra med. Då krävs det att jag studerar Landskrona och själva platsen mer specifikt, både dess geografiska och sociala sammanhang.

Fortsatta studier

Förhoppningsvis kan denna uppsats ge en förståelse för hur landskapsarkitekter kan arbeta med genus och jämställdhet och utgöra underlag för vidare studier av ämnet. Under arbetet har många frågor kommit upp som skulle vara intressanta att utforska vidare. I en fördjupning skulle konkreta metoder för arbetet med genusaspekter i kommunikativ planering kunna undersökas. Hur kan medborgardialog vara ett verktyg för att arbeta med genusperspektiv inom planering och gestaltning? Vilka krav ställs på den planerare eller gestaltare som ska tolka informationen? I kombination med dessa frågor skulle det vara intressant att titta närmre på den iterativa processen. Även ämnet normkritisk landskapsarkitektur är relevant i sammanhanget. Det skulle kunna utvecklas genom att undersöka hur ett intersektionellt perspektiv kan användas som verktyg inom landskapsarkitekturen.

Några avslutande ord

Innan jag skrev den här uppsatsen hade jag inte mycket teoretisk kunskap kring genus- och jämställdhetsarbete. Jag har nu insett att det är ett snårigt ämne som inte ger några självklara svar. Hur jag kan arbeta vidare med Landskrona Betongpark kommer visa sig i samband med en mer noggrann studie av platsen och dess geografiska och sociala kontext. Jag tar dock med mig de olika förhållningssätt och perspektiv som redogörs i uppsatsen som ett värdefullt teoretiskt underlag.

Referenser

Skriftliga källor

Andersson, B. (2005) Mäns våld blir kvinnors ansvar. Riskkalkylering i det offentliga rummet. I: Friberg, T m.fl.(red.) Stockholm: Symposion, ss. 69-85

Björnson, M. (2013) *Rosens röda matta – stadsplanering på tjejeers villkor*. Planeringsbloggen FFS:s blogg för nyheter om och åsikter på samhällsplanering. [online], tillgänglig via:
<http://planeringsbloggen.wordpress.com/2013/12/23/plans-diskussionsartikel-nr-5-6-ar-2013-rosens-roda-matta-stadsplanering-pa-tjejeers-villkor/> [2014-04-28]

Björnson, M, Eriksson, L. (2013) *En modell för fysisk stadsförnyelse i samverkan*. [online], tillgänglig via:
<http://www.malmo.se/download/18.6559ffe5145840d28d62bf7/1398428088202/Modell+f%C3%B6r+Fysisk+stadsf%C3%B6rnyelse+i+samverkan.pdf> [2014-05-08]

Blomdahl U, Elofsson S, Åkesson, M. (2011) *Spontanidrott för vilka? En studie av kön och nyttjande av planlagda utomhusytor för spontanidrott under sommarhalvåret*. [online], tillgänglig via:
<http://www.stockholm.se/idrott/forskning> [2014-05-08]

Boverket (1996) *Hela samhället. Jämställdhetsaspekter på fysisk planering och byggd miljö*. Karlskrona: Boverket

Boverket (2006) *Jämna steg. Checklista för jämställdhet i fysisk planering* [online], tillgänglig via:
http://www.boverket.se/Global/Webbokhandel/Dokument/2006/jamna_steg_uppl_2.pdf [2014-05-08]

Brodin, K. (2014) *Kvinnor missgynnas av dagens planering*. Archileaks. [online], tillgänglig via:
<http://archileaks.se/redaktionellt/kvinnor-missgynnas-av-dagens-planering/> [2014-05-01]

Davidsson, B, Patel, R. (2011) *Forskningsmetodikens grunder. Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. 4:e uppl. Lund: Studentlitteratur AB

de los Reyes, P. (2011) *En (o)jämlig jämställdhet? Intersektionella perspektiv på ojämlikhetskapande inom universitetsvärlden*. I: de los Reyes, P. m. fl. (red) ss. 129-147 [online], tillgänglig via:
http://www.gender.uu.se/digitalAssets/45/45857_Bok_Konferensantologi.pdf [2014-05-14]

Fagerström, L. (2010) *Kön, genus och design. Om en designerroll i förändring*. Lund: Vulkan

Faskunger, J. (2007) *Den byggda miljöns påverkan på fysisk aktivitet. En kunskapssammanställning för regeringsuppdraget "Byggd miljö och fysisk aktivitet"*. [online], tillgänglig via: http://www.friskinaturen.org/media/den_byggda_milj_ns_p_verkan_p_fysisk_aktivitet_fhi.pdf [2014-05-08]

Forsberg, G. (2005) *Den genderiserade staden*. I: Friberg, T m.fl.(red.) Stockholm: Symposium, ss.19-35

Friberg, T. m.fl.(red.) (2005) *Speglingar av rum*. Stockholm: Symposium

Hall, M.A. (1996) *Feminism and sporting bodies. Essays on theory and practice*. Champaign: Human Kinetics

Hirdman, Y. (2001) *Genus – om det stabilas föränderliga former*. 2:a uppl. Malmö: Liber AB

Jalakas, A, Larsson, A. (2008) *Jämställdhet nästa! Samhällsplanering ur ett jämställdhetsperspektiv*. Stockholm: SNS Förlag

Krook, A. (2014) *Rätten att svettas – om aktivitetens demokratiska värde*. Tidningen Arkitekten, mars 2014. [online], tillgänglig via: <http://www.arkitekt.se/s80865> [2014-05-20]

Larsson, A. (2006) *Makten över rummet: Om genusperspektiv i samhällsplaneringen*. Kvinnovetenskaplig tidskrift, nr 2. [online], tillgänglig via: <http://ojs.ub.gu.se/ojs/index.php/tgv/article/viewFile/2359/2113> [2014-04-11]

Listerborn, C. (2002) *Trygg stad. Diskurser om kvinnors rädsla i forskning, policyutveckling och lokal praktik*. [online], tillgänglig via: <http://publications.lib.chalmers.se/records/fulltext/349.pdf> [2014-05-13]

Länsstyrelsen i Stockholms län (2008) *Bo jämt. Om jämställdhet i fysisk planering*. [online], tillgänglig via: <http://www.lansstyrelsen.se/stockholm/SiteCollectionDocuments/Sv/publikationer/2008/rapport-2008-1.pdf> [2014-05-08]

Norrman, M. (2009) *Staden – fara eller frihet för kvinnor* [online], tillgänglig via: http://stud.epsilon.slu.se/620/1/norrman_m_0911111.pdf [2014-05-12]

Olsson, L, Wikström, T. (2012) *Stadens möjligheter. Platser och stråk*. Malmö: Exakta printing

Regeringen, hemsida, De transportpolitiska målen (2014-01-10) [online], tillgänglig via: <http://www.regeringen.se/sb/d/18128/a/229619> [2014-05-08]

Riksdagen, hemsida, Plan- och bygglag 2010:900, tryckt version [online], tillgänglig via: <http://rkrattsdb.gov.se/SFSdoc/10/100900.PDF> [2014-05-12]

Svender, J. (2012) *Så gör(s) idrottande flickor. Iscensättningar av flickor inom barn- och ungdomsidrotten*. Diss. Stockholms universitet. [online], tillgänglig via: <http://su.diva-portal.org/smash/get/diva2:567068/FULLTEXT01.pdf> [2014-05-08]

Young, I.M. (2002) *Att kasta tjejkast. Texter om feminism och rättvisa*. 2:a uppl. Borgå: WS Bookwell OY

Muntliga källor

Björnson, Moa, processledare, Malmö stad, föreläsning Landskapsarkitekturdagen Alnarp, 2014-04-25.

Lilie Susanna, projektledare och innovationsrådgivare KELA Landskrona stad, telefonsamtal, 2014-04-20.

Makolli, Vlora, deltagare i brukargrupp Rosens röda matta, föreläsning Landskapsarkitekturdagen Alnarp, 2014-04-25.

Melanie Mohlkert, skejtare, telefonsamtal, 2014-05-14.